

Φραντς Σούμπερτ - Franz Schubert (1797-1828) Αυστριακός συνθέτης

Συμφωνία Αρ. 5, σε Σι ύφεση μείζονα, D. 485 (1816)

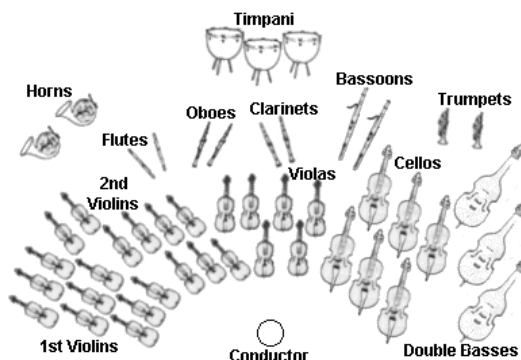
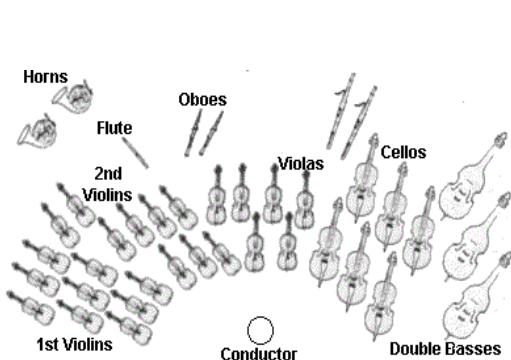
Ο Σούμπερτ γράφει τη συγκεκριμένη συμφωνία από τον Οκτώβριο μέχρι τον Νοέμβριο του 1816 σε ηλικία 19 χρονών. Παρά το νεαρό της ηλικίας του έχει ήδη προηγηθεί μία χρονιά (1815) στην οποία έχει να δείξει ένα ευρύ συνθετικό έργο στο οποίο συμπεριλαμβάνονται η 3η Συμφωνία του, 140 τραγούδια μεταξύ των οποίων και «Ο Βασιλιάς των Ξωτικών», καθώς και εννέα έργα για σόλο πιάνο στα οποία συμπεριλαμβάνονται και αρκετές από τις σονάτες του.

Το 1816 αποφασίζει να σταματήσει να εργάζεται ως δάσκαλος στη σχολή του πατέρα του και να επικεντρωθεί στη σύνθεση. Σύμφωνα με γραπτές πηγές της συγκεκριμένης εποχής, όπως είναι το ημερολόγιο του συνθέτη, φαίνεται ότι ο Σούμπερτ είναι ιδιαίτερα επηρεασμένος από τον Μότσαρτ και εκφράζεται με θαυμασμό για το έργο του.

Η ίδια η Συμφωνία θυμίζει περισσότερο το στυλ της κλασικής Συμφωνίας στα τέλη του 18^{ου} αιώνα παρά το ότι έχει ήδη προηγηθεί στη Βιέννη, όπου ζει και ο Σούμπερτ, η παρουσίαση έργων του Μπετόβεν όπως η 7η και η 8η Συμφωνία που οδηγούν το συμφωνικό έργο σε μια νέα εποχή.

Η Ορχήστρα

Ακούστε την αρχή της Συμφωνίας και προσπαθήστε να αναγνωρίσετε ποια από τις δύο ορχήστρες χρησιμοποιεί ο συνθέτης στο συγκεκριμένο έργο. <http://www.youtube.com/watch?v=cdLuvGsjwIA>

Η Συμφωνία

Εκτεταμένη οργανική σύνθεση που αναπτύσσεται κατά την Κλασική εποχή (18^{ος} αιώνας).

Κατάγεται από την ουβερτούρα, ιταλική οπερατική εισαγωγή, στις αρχές του 18^{ου} αιώνα, η οποία αποτελείται από τρία μέρη:

γρήγορο – αργό – γρήγορο.

Με τη Συμφωνία αναπτύσσεται ένα έργο με τρία αρχικά μέρη στα οποία προστίθεται στη συνέχεια ένα τέταρτο, το μινουέτο και τρίο

Η κλασική Συμφωνία

Πρώτο μέρος:

Το πρώτο μέρος στην κλασική συμφωνία είναι γρήγορο σε μορφή σονάτα.

Δεύτερο μέρος:

Το δεύτερο μέρος είναι αργό και έχει συνήθως τριμερή μορφή ΑΒΑ. Βρίσκεται επίσης σε διαφορετική τονικότητα από το πρώτο μέρος.

Τρίτο Μέρος:

Το Μινουέτο και Τρίο είναι γραμμένο συνήθως στην αρχική τονικότητα, έχει τριμερή μορφή και τριμερές μέτρο.

Τέταρτο μέρος

Γρήγορο μέρος, πιο ενεργητικό και ευχάριστο από το πρώτο. Έχει συνήθως μορφή σονάτα.

Παρόλο που ο συνθέτης σε προηγούμενες συμφωνίες του, όπως η 4η Συμφωνία για παράδειγμα, έχει πειραματιστεί με μεγαλύτερες ορχήστρες ανάλογες με αυτές του Μπετόβεν, επιλέγει στην 5η Συμφωνία μια πιο απλή ορχήστρα, για την ακρίβεια τη μικρότερη σε όλο το συμφωνικό του έργο. Αυτή περιλαμβάνει κυρίως έγχορδα, ένα φλάουτο, δύο όμποε, δύο φαγκότα και δύο γαλλικά κόρνα, αφήνοντας έξω χαρακτηριστικά όργανα της εποχής, που χρησιμοποιεί σε προηγούμενες και μεταγενέστερες συμφωνίες του, όπως οι τρομπέτες, τα κλαρινέτα, τα τύμπανα και πιο σπάνια τα τρομπόνια.

[Εδώ μπορείτε να βρείτε την παρτιτούρα της Συμφωνίας:](#)

http://imslp.org/wiki/Symphony_No.5%2C_D.485_%28Schubert%2C_Franz%29

[Για μια ανάλυση του πρώτου μέρους της Συμφωνίας δείτε εδώ](#)

<http://www.youtube.com/watch?v=BH5-4K0akg>

[Ακούστε την πιο κάτω παρουσίαση της συμφωνίας και παρατηρήστε τα σημεία που αναφέρονται](#)

<http://www.youtube.com/watch?v=cdLuvGsjwIA>

Η συγκεκριμένη συμφωνία, η οποία θα παρουσιαστεί στην ανοιχτή δοκιμή που θα παρακολουθήσετε, αποτελείται από τέσσερα μέρη.

Πρώτο μέρος: [0:02 – 7:00]

Allegro, μέτρο 2/2, Σι ύφεση μείζονα

Η μορφή της πρώτης κίνησης είναι η αναμενόμενη μορφή σονάτας με κάποιες διαφορές από την κλασική μορφή σονάτας, τις οποίες θα δούμε στη συνέχεια.

Ο Σούμπερτ ξεκινά με μια πολύ μικρή εισαγωγή τεσσάρων μέτρων [0:02 - 0:05], την οποία κάποιιο μουσικολόγοι θεωρούν και ως ανεξάρτητο αντί απλά εισαγωγικό θέμα. Αυτή αντικαθιστά κατά κάποιο τρόπο την αργή εισαγωγή που συναντούμε συχνά σε Συμφωνίες της κλασικής και ρομαντικής εποχής (π.χ. αρκετές Συμφωνίες του Χάυντν, του Μότσαρτ, η 1η, 2η, 4η και 7η Συμφωνία του Μπετόβεν, Φανταστική Συμφωνία του Μπερλιόζ), όπως και σε αρκετές του ίδιου του συνθέτη.

Ακούστε την αρχή μιας Συμφωνίας με αργή εισαγωγή

Χάυντν Συμφωνία αρ. 104

<http://www.youtube.com/watch?v=ffbK-EYjs90>

Μορφή Σονάτα

Αποτελείται από τρία μέρη:

Η Έκθεση όπου δύο θέματα με διαφορετικό χαρακτήρα παρουσιάζονται σε δύο διαφορετικές τονικότητες.

Η Ανάπτυξη όπου το θεματικό υλικό αναπτύσσεται με διάφορους τρόπους.

Η Επανάκτηση όπου επαναλαμβάνονται τα θέματα της έκθεσης, αυτή τη φορά και τα δύο στην κύρια τονικότητα.

Για εμπάθυνση:

Η συγκεκριμένη μικρή εισαγωγή δεν είναι κάτι καινούργιο για το συνθέτη αφού χρησιμοποιεί κάτι παρόμοιο στην αρχή του 4^{ου} μέρους της Τέταρτης Συμφωνίας του, όπως μπορείτε να παρακολουθήσετε στο πιο κάτω απόσπασμα

<http://www.youtube.com/watch?v=HT6dascNV>

Στην 5η Συμφωνία ξανασυναντούμε το θεματικό υλικό της μικρής αυτής εισαγωγής αργότερα στην Ανάπτυξη.

Θέμα 1:

φλάουτα βιολιά

φλάουτα βιολιά φαγκότα

Χαρακτηριστικό ρυθμικό στοιχείο το παρεστιγμένο τέταρτο με όγδοο. Ο σχηματισμός αρπισμών/συγχορδιών αποτελεί στοιχείο που χαρακτηρίζει αρκετά από τα θέματα του συνθέτη σε αυτό το έργο.

Ενδιαφέρον στοιχείο στην πρώτη παρουσίαση του θέματος ο διάλογος που αναπτύσσεται μεταξύ των βιολιών και των βιολοντσέλλων [0:05-0:13]

Μετά την πρώτη παρουσίαση του θέματος παρατηρήστε πώς ο συνθέτης χρησιμοποιεί ένα στοιχείο του θέματος για να δημιουργήσει μια αντιθετική μελωδία η οποία ακούγεται από τα φλάουτα ενώ ακούγεται το κυρίως θέμα από τα βιολιά και τις βιόλες καθώς και οι απαντήσεις από τα βιολοντσέλλα [0:25-0:40].

Ακολουθεί γέφυρα [0:40 - 1:04] που οδηγεί στο δεύτερο θέμα.

Θέμα 2:

Παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες ρυθμικά με το πρώτο θέμα. Εκτελείται την πρώτη φορά από τα έγχορδα (βιολιά και βιόλες) και επαναλαμβάνεται στη συνέχεια από τα πνευστά (φλάουτα και όμποε). Η συγκεκριμένη τεχνική συναντάται συχνά και σε έργα του Μότσαρτ και Χάυντν.

Η **Ανάπτυξη** [3:55 – 4:47] επαναφέρει στοιχεία από την αργή εισαγωγή των τεσσάρων μέτρων στην αρχή του Α' μέρους. Περνά χαρακτηριστικά από την Ρε ύφεση μείζονα, στην Σι ύφεση μείζονα, στην Σολ ύφεση μείζονα και φθάνει στην Μι ύφεση ελάσσονα όπου εμφανίζεται μια παραλλαγή του αρχικού θέματος.

Στην **Επανεκθεση** [4:48 – 6:56] παρουσιάζεται ξανά το πρώτο θέμα, το οποίο παρουσιάζεται στην υποδεσπόζουσα Μι ύφεση μείζονα.

Έχοντας υπόψη την κλασική μορφή σονάτας τι παρατηρείτε σε αυτό το σημείο; Αυτό που ακούτε ακολουθεί την αναμενόμενη επανεμφάνιση του θέματος στην Επανεκθεση;

Κλείσιμο με coda.

Για εμβάθυνση:

<http://www.youtube.com/watch?v=6yVSSK46UqY>

παρακολουθήστε αυτό το απόσπασμα από Συναυλία της Berliner Philharmoniker, υπό τη διεύθυνση του Ivan Fisher, και συζητήστε:

α) την επιλογή του τέμπο σε σύγκριση με την προηγούμενη εκτέλεση

β) την τοποθέτηση των μουσικών στο χώρο της ορχήστρας και πώς αυτό μπορεί να λειτουργεί μουσικά σε σχέση με το συγκεκριμένο έργο και την ενορχήστρωση του

Δεύτερο Μέρος: [7:05 – 11:41]

Andante con moto, 6/8, σε Μι ύφεση μείζονα

Όπως βλέπουμε και στη συγκεκριμένη συμφωνία διαφέρει η τονικότητα του δεύτερου μέρους από το πρώτο. Στη συγκεκριμένη περίπτωση παρατηρούμε μια ανεπτυγμένη τριμερή μορφή, ABABA Coda

Τμήμα Α: [7:05 – 9:26]

Θέμα

Τμήμα Β: [9:27 – 11:41]

Χαρακτηριστική η εναλλαγή εγχόρδων και πνευστών στην παρουσίαση της μελωδίας, μια τεχνική που συναντούμε συχνά σε έργα του Σούμπερτ.

Στη συνέχεια παρουσιάζεται το τμήμα Α ξανά [11:42], το τμήμα Β και επαναλαμβάνεται μέρος του τμήματος Α πριν κλείσει με τη Coda. Το κομμάτι τελειώνει με τα κόρνα σε ταυτοφωνία με μια κατιούσα κλίμακα στην τονική Μι ύφεση μείζονα.

Τρίτο Μέρος [16:16 - 20:57]

Μινουέτο και Τρίο, σε Σολ ελάσσονα

Μινουέτο ABA

Τμήμα Α [16:16 – 16:54]

Θέμα ζωηρό, δυναμικό με αρπισμούς, από τη Σολ ελάσσονα στην Σι ύφεση μείζονα

Τμήμα Β [16:55 – 17:18]

Ποιες διαφορές στο χαρακτήρα παρατηρείτε μεταξύ του Α και Β τμήματος του Μινουέττου και πώς εκφράζονται αυτές μουσικά;

Χαρακτηριστικό στοιχείο ο διάλογος μεταξύ βιολιών και βιολοντσέλων

Τμήμα Α [17:18 – 18:30]

Επανάληψη του Α μέρους χωρίς την αλλαγή από ελάσσονα σε μείζονα

Τρίο [18:31 – 19:48]

Επίσης σε τριμερή μορφή ΓΔΓ

Τμήμα Γ [18:31 – 19:00]

Χαρακτηριστική 'κλασσική' 16μετρη περίοδος

Τμήμα Δ [19:00 19:48]

Χαρακτηρίζεται επίσης από διάλογο, αυτή τη φορά μεταξύ μιας χαμηλότερης μελωδίας που εκτελείται από βιολιά και φαγκότα και μιας ψηλότερης που εκτελείται από φλάουτα και όμποε.

Τελειώνει με επανάληψη του μέρους Γ.

Τέλος επαναλαμβάνεται το Μινουέτο ξανά [19:49 – 20:57]

Συγκρίνετε αυτό το μέρος με το τρίτο και τέταρτο μέρος της Συμφωνίας αρ. 40 σε Σολ ελάσσονα του Μότσαρτ.

Για περισσότερες πληροφορίες <http://www.bbc.co.uk/programmes/p00hgsfj> [18:00 - 19:00]

Πίνακας του Moritz Schwind που απεικονίζει μια από τις **Σουμπερτιάδες**, ιδιωτικές συναντήσεις στις οποίες παρουσιάζονταν έργα του Σούμπερτ.

Δοκιμάστε μια ενορχήστρωση του πρώτου θέματος με όργανα τάξης

Απόσπασμα από το Μινουέττο
Συμφωνία αρ. 5 του
Φραντς Σούμπερτ

Αυλός

Glockenspiel

Ξυλόφωνο

Μεταλλόφωνο

Τύμπανο

This system of the musical score is for the first four measures of the Minuet. It features five staves: Flute (Αυλός), Glockenspiel, Woodwind (Ξυλόφωνο), Metallophone (Μεταλλόφωνο), and Drum (Τύμπανο). The key signature is one flat (B-flat) and the time signature is 3/4. The Flute part begins with a quarter note G4, followed by quarter notes A4, Bb4, and C5, then a quarter rest. The Glockenspiel has a quarter rest in the first three measures and a quarter note G4 in the fourth. The Woodwind part has a quarter rest in the first measure, followed by quarter notes G4, A4, Bb4, and C5. The Metallophone part has a quarter rest in the first measure, followed by quarter notes G4, A4, Bb4, and C5. The Drum part has a quarter rest in the first measure, followed by quarter notes G4, A4, Bb4, and C5.

Αυλ.

Glk.

Ξυλ.

Μεταλ.

Τύμπ.

This system of the musical score is for the next four measures. It features five staves: Flute (Αυλ.), Glockenspiel (Glk.), Woodwind (Ξυλ.), Metallophone (Μεταλ.), and Drum (Τύμπ.). The key signature is one flat (B-flat) and the time signature is 3/4. The Flute part begins with a quarter note G4 with a fermata, followed by a quarter note A4 with a fermata, then quarter notes Bb4 and C5. The Glockenspiel part has a quarter note G4 with a fermata, followed by quarter notes A4, Bb4, and C5. The Woodwind part has a quarter note G4, followed by quarter notes A4, Bb4, and C5. The Metallophone part has a quarter note G4, followed by quarter notes A4, Bb4, and C5. The Drum part has a quarter note G4, followed by quarter notes A4, Bb4, and C5.

Χρ. Γρηγορίου

Δ' μέρος [21:00 – 28:55]

Allegro vivace, 2/4, σε Σι ύφεση μείζονα

Σε μορφή σονάτας και το τέταρτο μέρος.

Έκθεση

Θέμα 1: [21:00]

Το πρώτο θέμα αποτελεί και εδώ μια 'κλασική' 16μετρη περίοδος

Θέμα 2: [22:27]

Μια φράση σε διμερή μορφή

Ανάπτυξη [25:23 – 26:33]

Επανάκθεση [26:34 - 28:55]

Στην κλασική της μορφή, με το πρώτο θέμα να ακολουθεί το δεύτερο στην τονική αυτή τη φορά όπως είναι αναμενόμενο. Το τέλος απλό χωρίς coda.

Δύο από τις καλύτερες εκτελέσεις της
συγκεκριμένης συμφωνίας

Βιογραφία

Ο Φραντς Σούμπερτ (1797-1828) γεννήθηκε και έζησε στην Αυστρία. Γιος δασκάλου άρχισε να μαθαίνει βιολί και πιάνο στα έξι του χρόνια, αργότερα έδειξε ιδιαίτερη κλίση και στο τραγούδι. Μεταξύ άλλων μαθήτευσε στον γνωστό συνθέτη της εποχής Αντόνιο Σαλιέρι. Σπούδασε στο διδασκαλικό κολλέγιο και εργάστηκε κάποια χρόνια ως δάσκαλος, αλλά τελικά αφιερώθηκε στη σύνθεση. Το έργο του βρίσκεται στο μεταίχμιο κλασικής και ρομαντικής εποχής και θεωρείται ο δημιουργός του γερμανικού Lied. Έγραψε περισσότερα από 500 τραγούδια για γυναικείες και αντρικές φωνές. Γνωστές

συλλογές τραγουδιών του «Η Μαργαρίτα στο ροδάνι», «Ο βασιλιάς των Ξωτικών», «Η ωραία Μυλωνού», «Χειμωνιάτικο ταξίδι». Χαρακτηριστικά των τραγουδιών του το έντονο, δραματικό περιεχόμενο, καινοτομίες στην αρμονική επεξεργασία, ο αναβαθμισμένος ρόλος της πιανιστικής συνοδείας. Έγραψε επίσης συμφωνίες, έργα για πιάνο, μουσική δωματίου, εκκλησιαστική μουσική, όπερες και σκηνική μουσική.

Ακούστε το τραγούδι «Ο βασιλιάς των Ξωτικών» και παρατηρήστε πώς το πιάνο ενισχύει την ατμόσφαιρα του ποιήματος (βλ. Machlis J. & Forney K. Η απόλαυση της Μουσικής, σελ. 227-228).

<http://www.youtube.com/watch?v=iZxzz->

Ακόμα μια απεικόνιση των μουσικών συναντήσεων του κύκλου θαυμαστών του συνθέτη από τον Αυστριακό ζωγράφο Julius Schmidt.

Πηγές:

Grove Dictionary of Music and Musicians

Wikipedia http://en.wikipedia.org/wiki/Franz_Schubert

March I., Greenfield E. & Layton R. (1999). The Penguin Guide to Compact Discs, Ivan March Publications.

Machlis J & Forney K. (1996). Η απόλαυση της Μουσικής, Fagotto.

Foglesong, Scott. Essay on Schubert Symphony nr.5 [online] http://scottfoglesong.com/essays/analysis_schubert_5.pdf

Ευχαριστώ τις συναδέλφους Αντωνία Φοράρη και Μαρία Λουκαΐδου για τα εποικοδομητικά τους σχόλια.

Χρύσω Γρηγορίου – Σύμβουλος Μουσικής